Adrian Marino, Cenzura în România - Schiță istorică introductivă, Ed. Aius, Craiova, 2000, 96 p.

La origine, întreprinderea lui A. Marino apare din inițiativa lui Derek Jones, editorul ştiinţific al lucrării *Censorship. An International Encyclopedia*, de unde şi stilul intenţionat enciclopedic al lucrării. Ea urma să constituie, în această enciclopedie, baza articolului dedicat României.

În intenţia mărturisită a lui A. Marino, cu toate că nu este, şi nici nu se doreşte exhaustiv, textul subliniază caracterul specific al cenzurii româneşti.

Istoric vorbind, prima formă de cenzură românească nu eludează contextul european general. În speţă ea este una religioasă. Pe parcursul secolelor 16-17 metoda preferată a bisericilor creştine rămîne constantă: elaborarea şi proliferarea indexurilor de cărţi interzise. Vehicol al ideilor, cartea devine odată cu democratizarea scrierii obiect şi, concomitent, intermediar al opresiunii.

Absolutismul luminat al secolului 18 introduce o nouă etapă a cenzurii în ţările româneşti. Se ajunge la suprimarea monopolului cenzurii bisericeşti, instituindu-se un sistem al dublei cenzuri. Mai mult, pentru prima oară puterea ecleziastică se subordonează autorităţii seculare, cel puţin în această problemă. Noile forme ale cenzurii sunt susţinute în mod centralizat prin crearea unui aparat birocratic de o extremă complexitate.

Dacă în Transilvania un atare model se perpetuează neschimbat pîna în secolul 19, celelalte teritorii româneşti cunosc, sub impulsul apariţiei iniţiativei private în domeniul editării, tipăririi şi difuzării de carte şi periodice, eliminarea totală a monopolului bisericii asupra controlului cenzurii scrierii. Condiţiile socio-politice imprimă cenzurii de secol 19 un curs fluctuant; rigoarea sa variaza de la intransigenţa „poliţienească", trecînd prin liberalizare, pîna la desfiinţare. O perioadă dificilă, din perspectiva libertăţii de gîndire şi expresie, este cea a ocupaţiei ruseşti. Asemenea autorităţilor imperiului habsburgic în Transilvania, şi cele ruseşti vizau prevenirea accesului în ţările româneşti a ideilor occidentale. Se ajunge la

Ciprian Lupșe

MA in Humanist Philosophy, UBB, Cluj, Romania.

KEYWORDS:

censorship, authoritharianism, dictatorship, fascism, communism, freedom of thinking, freedom of speech.

interzicerea publicaţiilor străine, considerate ca fiind periculoase. Oricum, eficacitatea acestei cenzuri ramîne relativă.

Perioada 1848-1859 înregistrează, după un prim succes, aparent, al revoluţiei de la 1848, un recul al libertăţii de expresie, odată cu reprimarea acesteia. Situaţia teritoriilor româneşti este departe de a fi izolată: tipică întregii Europe, această perioadă se caracterizează prin apariţia şi adoptarea în limbajul administrativ a terminologiei statului poliţienesc modern. Acum devin curente sintagme precum *cenzură politică*, *reguli ale cenzurii*, *carte oficială* etc. În replică, iau amploare protestele, susţinute şi motivate de ideologia liberală. Suprimarea cenzurii şi garantarea libertăţii de expresie devin chestiuni de modă intelectuală.

Evoluţia cenzurii în România secolului 20 se suprapune celei a evenimentelor politice ale perioadei. Evenimente istorice precum răscoale, războaie, dictaturi, ocupaţii străine reprezintă tot atîtea pretexte valabile pentru instituirea cenzurii. Cazurile extreme din istoria cenzurii româneşti sunt reflectările în plan ideologic ale regimurilor autoritare, dictatoriale şi totalitare din România, respectiv cel regalist, fascist şi comunist. Cenzura introdusă de ocupaţia sovietică după 23 august 1944 menţine aceleaşi premise ca cea de la 1831: blocada ideologică şi izolarea politico-teritorială a României.

Represiunea de care se face vinovată cenzura comunistă este direct proporţională cu nivelul organizării şi birocratizării la care ajunge aceasta.

Cazul particular al relaţiilor scriitorilor cu cenzura comunistă devine unul general dacă ne referim la această categorie în sine. Într-un fel sau în altul toţi scriitorii au fost supuşi cenzurii. În cazul lor rigoarea cenzurii comuniste cunoaşte o varietate progresivă a gradelor:

1) Cenzura parţială – se limitează la eliminarea unui pasaj incomod dintr-un text mai amplu.

2) Cenzura unor scriitori străini, prin traducerea selectivă şi "adaptarea" textului.

3) Refuzul tipăririi unor texte depuse la edituri; retragerea din circulaţie a celor editate. În general această formă de cenzură nu are implicaţii negative asupra celorlalte lucrări ale autorului în cauză.

4) Asocierea interzicerii propriu-zise a lucrării cu „demascarea" publică a autorului şi cu o formă spectaculară de proces.

5) Cenzura integrală a scriitorilor români din exil, identificaţi cu activismul de *dreapta*.

6) Agravarea cenzurii între două ediţii succesive ale unui roman de succes.

7) Pierderea dreptului de semnatură. În funcţie de context opera unui scriitor era interzisă ca urmare a publicării unui text considerat periculos.

8) Interzicerea totală şi definitivă în ţară a autorilor care, debutînd în România, şi confruntîndu-se direct cu cenzura, au decis sa-şi trimită lucrările clandestin în străinatate, cu scopul publicării la anumite edituri din „blocul vestic".

Sub aspect „tehnic" lucrarea intenţionează să se constituie drept proiectul unei cercetări mai ample cu privire la conturarea diacronică în România a relaţiilor dintre ideea de cenzură, pe de o parte, şi cea de libertate, pe de alta. Ideile de *cenzură* şi *libertate de gîndire şi expresie* sunt privite de A. Marino ca un tandem contrar, însă complementar şi organic alcătuit, ca supuse unor raporturi indisolubile, fixate în cadrul exins al realităţilor istorico-ideologice europene. Primul obiectiv al unei atari lucrări ar fi de natură preponderent practică: ea se propune, în perspectivă, ca sursă de referinţă pentru lucrări ulterioare interesate de această temă. Celălalt obiectiv, cu pretenţii euristice în sfera ideologiilor autohtone, urmăreşte demonstrarea existenţei tradiţiei istorice a ideii libertăţii de expresie şi gîndire ca proprie culturii române, chemată să se opună oricăror manifestări ale gîndirii totalitare şi represive, indiferent de orientarea sa politică.

Proprie ideii libertăţii de gîndire şi expresie i-ar fi autodelimitarea de orice formă a „învăţăturilor" tradiţionalist-dogmatice, marcate pompierist de morbul „iniţierilor". Dacă ne este permis, am putea afirma că sensul determinaţiilor care circumscriu la A. Marino distanţările raportului „libertate *versus* cenzură" vine pe o linie de gîndire similară celei prin care un K.R. Popper delimitează societatea deschisă, al carei adept fără rezerve este, de tribalismul gîndirii mitice, aşa cum apare acesta la Platon.